

להתודע ולהגלות מחמדי התורה בכל דף בשי"ס

סנהדרין דף לב

בענין דרישות וחקירות בדיני ממונות

בסנהדרין דף ל"ב. אמר רבי הנינא, דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה, שנאמר משפט אחד יהיה לכם, ומה טעם אמרו דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה, כדי שלא תנעול דלת בפני לויין.

- א -

דין 'עדות שאתה יכול להזימה' בדיני ממונות

שאמרו דבדיני ממונות אין צריך דרישה וחקירה יש ללמוד דבדיני ממונות אין צריך שיהא עדות שאתה יכול להזימה, שהרי הטעם שצריך בעדות דרישה וחקירה, הוא משום דצריך שתהא עדות שאתה יכול להזימה, אמנם מאחר שאמרו דבדיני ממונות אין צריך דרישה וחקירה, ממילא אין צריך שיהא עדות שאתה יכול להזימה.

כשעקרו חכמים דרישה וחקירה בדיני ממונות אם בזה נתבטל בדיני ממונות דין עדות שאתה יכול להזימה / אמרו העדים בחקירות 'איני יודע' / צריך שהעדים ידעו מתי היתה המעשה אלא שאין צריכים לישאל אותם

- ריב"ש, ש"ך, נמוקי יוסף, תנאים, אבני החושן -

א. דברי רבי חנינא מובאים להלכה ברמב"ם בפרק ג' מהלכות עדות הלכה א' שכתב דאחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה, שנאמר 'משפט אחד יהיה לכם', אבל אמרו חכמים כדי שלא תנעול דלת בפני לויין דאין עדי ממון צריכין דרישה וחקירה. כיצד, אמרו העדים בפנינו הלוח זה את זה מנה בשנה פלונית, אע"פ שלא כיוונו את החדש ולא את המקום שהלוח בו, ולא את המנה אם היה ממטבע פלוני או ממטבע פלוני, עדותן קיימת. וכן כתב בקיצור בשו"ע חו"מ סי' ל' סעיף א'.

והנה במה שתקנו חכמים דבדיני ממונות אין צריך דרישה וחקירה, נחלקו הפוסקים בגדר התקנה עד כמה עקרו חכמים דיני דרישה וחקירה בדיני ממונות, ויש בזה כמה פרטים כמו שיבואר.

בבית יוסף ריש סי' ל' מביא בשם שו"ת הריב"ש סי' רס"ו דבדיני ממונות אם העדים אומרים איני יודע בחקירות, עדותן קיימת, כי דיני ממונות אינן כדיני נפשות. וכן כתב בסמ"ע שם סק"ב דמאחר דבדיני ממונות אין צריכים דרישה וחקירה, לכן אם עד אחד אומר שלוח בניסן ועד השני אומר שלוח ואינו יודע מתי לוח, מצטרף עדותן.

אמנם בש"ך סי' ל"ג סקט"ז חולק על דברי הריב"ש, והעלה דאם העדים אומרים איני יודע בחקירות יש לפסול העדות משום שהוא עדות שאי אתה יכול להזימה, כי לדעתו גם בדיני ממונות צריך שתהא עדות שאתה יכול להזימה, ואם העדים אומרים על החקירות 'איני יודע' הרי זו עדות שאי אתה יכול להזימה. ובס"ל ל' סק"ה מביא בקיצור את דברי שבס"ל ל"ג שם.

וביתר הרחבה, בנמוקי יוסף בסוגיין (דף י': מדפי הרי"ף) כתב דממה

ובדרכי משה חו"מ סי' ל"ג סק"י מפרש דברי הנמוקי"י כפשוטן דמאחר שאמרו חכמים דבדיני ממונות אין צריך דרישה וחקירה, ממילא אין צריך בדיני ממונות שתהא עדות שאתה יכול להזימה, ועל פי זה כתב דבדיני ממונות יש להכשיר עדים קרובים לדיינים, ואע"ג דבירושלמי לעיל פרק ג' הלכה ט' אי' דלא יהיו עדים קרובים לדיינים משום שזו עדות שאי אתה יכול להזימה, כי לא יהא אפשר לקיים דין הזמה על העדים על ידי אותן הדיינים כיון שהם קרובים, מכל מקום לפי מה שכתב הנמוקי"י דבדיני ממונות אין צריך שיהא עדות שאתה יכול להזימה, יש להכשיר עדים קרובים לדיינים. וכן כתב בסמ"ע שם סק"ו. [אלא שכתב דהרמ"א לא הביא שם דבר זה, כי רבים חולקים עליהם].

אמנם בש"ך שם חולק על מה שכתבו הדרכ"מ והסמ"ע על פי דברי הנמוקי"י דבדיני ממונות אין צריך שיהא עדות שאתה יכול להזימה, והוא מוכיח מכמה מקומות בגמ' ובראשונים וגם מדברי הנמוקי"י עצמו (במקום אחר) דבדיני ממונות צריך שיהא עדות שאתה יכול להזימה. וראה בזה השלמות והוספות א

ולכן כתב הש"ך דמה שכתב הנמוקי"י דבדיני ממונות כיון שאין צריך דרישה וחקירה, מוכח שאין צריך שיהא עדות שאתה יכול להזימה, כוונתו רק לומר דלכתחילה אין לחקור העדות כדי שיהא ברור שהוא עדות שאתה יכול להזימה, כי לכתחילה אין לדקדק בזה כדי שלא תנעול דלת בפני לויין,

השלמות והוספות

והמקור לזה הוא ממה שאומר רבי נתן לעיל דף ל'. דבדיני ממונות שומעין דבריו של זה היום וכשיבא חברו למחר שומעין את דבריו, וזה נלמד שם מקרא, והרי כשבא עד אחד היום להעיד בדיני ממונות, מועלת עדותו רק לחייב את חברו שבועה, ולא להוציא ממון, ונמצא שאין בעדות זו תורת הזמה כלל, ועם כל זה כשיבא חברו למחר להעיד, מצרפין שני העדים להוציא ממון, והרי זו עדות שאי אתה יכול להזימה, כי הראשון לא זמם להוציא ממון כי אם לחייב שבועה, ומוכח מקרא דבממון אין צריך עדות שאתה יכול להזימה, ואע"ג דמקרא ד'משפט אחד' למדין דאחד דיני נפשות ואחד דיני ממונות בדרישה וחקירה, זה רק דלכתחילה צריך דרישה וחקירה גם בדיני ממונות, אכן אינו מעכב בדיעבד, כי דין דרישה וחקירה אינו תלוי בדין עדות שאתה יכול להזימה.

בדיני ממונות אין צריך אפילו מן התורה שיהא עדות שאתה יכול להזימה / מקבלין עדי זנות אפילו אם אין יודעין בחקירות

- שו"ת נודע ביהודה -

א. ראוי להביא כאן חידוש סוער שמחדש בשו"ת נודע ביהודה במהדור"ק אהע"ז סי' ע"ב (בסתירת היתר הראשון) דבדיני ממונות אין צריך שתהא עדות שאתה יכול להזימה אפילו מדאורייתא, לא רק דעל ידי שתקנו חכמים בדיני ממונות שאין צריך דרישה וחקירה ממילא מתבטל מדרבנן דין עדות שאתה יכול להזימה בדיני ממונות, כמשמעות הנימוקי יוסף, אלא שהוא מחדש דבדיני ממונות אין צריך אפילו מן התורה עדות שאתה יכול להזימה, ומה שצריך מן התורה דרישה וחקירה בדיני ממונות אינו תנאי בקבלת העדות כדי שתהא עדות שאתה יכול להזימה. והוא מאריך שם מאוד לחלוק על דברי הש"ך שסובר שבדיני ממונות צריך דרישה וחקירה אפילו מדרבנן.

ועל פי זה הוא מחדש עוד (לגבי עובדא שבא לפניו) דאפילו בעדי זנות אין צריך דרישה וחקירה, שאם באו עדים להעיד על אשת איש שזינתה ואינם יודעים

אמנם בספר אבני החושן שם מבאר דברי הש"ך וכתב דהטעם שצריך עדות שאתה יכול להזימה הוא כדי שיהיו העדים יראים מלהגיד שקר, כי בעדות שאי אתה יכול להזימה אין העדים יראים לומר שקר. ומעתה סובר הש"ך דאע"ג שתקנו חכמים שלא לחקור את העדים, מכל מקום, עם כל זה העדים יראים מלומר שקר, כי הם חוששים שמא הב"ד יחקרו אותם, ויצטרכו לומר הזמן והמקום שראו את העדות, ואז יוכלו להזימן, ולכן מתייראים לומר שקר. אבל אם נאמר שכשהעדים אומרים 'איני יודע' בחקירות עדיין תתקיים העדות, אז לא יהיו העדים יראים כלל לומר שקר, כי הם יודעים שאם הבית דין יחקרו אותם על העדות יאמרו 'איני יודע'. ונמצא דבמה שתקנו חכמים בדיני ממונות דאין צריך דרישה וחקירה לא נעקר לגמרי דין עדות שאתה יכול להזימה, כי עדיין חוששים העדים שמא יחקרו אותם, והם יראים לשקר, ומתקיים בזה דין עדות שאתה יכול להזימה. אכן לא נעקר לגמרי דיני חקירות לגבי שאם ב"ד חקרום גם אם אמרו 'איני יודע' נקבל עדותן, כי אם כן נעקר לגמרי דין עדות שאתה יכול להזימה בדיני ממונות, ויש כמה הוכחות מגמ' דגם בדיני ממונות צריך שיהא עדות שאתה יכול להזימה.

ובלי לחקור אותם אנו תולין שמסתמא הם יודעים באיזה יום ובאיזה שעה אירע הדבר, ואין צריך שיעידו בפירוש בענין שתהא ראוייה להזימה. אבל אם העדים אומרים בפירוש שאינם יודעים באיזה יום ובאיזה שעה, כיון שאנו וראים שהיא עדות שאי אתה יכול להזימה, ודאי דלאו עדות הוא.

אכן בתומים שם סק"ב חולק מאוד על מה שכתב הש"ך דאם עד אחד אמר 'איני יודע בחקירות' עדותן בטלה, משום שזו עדות שאי אתה יכול להזימה, אלא דמסתם אנו תולים דאע"ג שלא אמרו את יום החודש בבית דין, מסתמא הם יודעים. וכתב דדברים אלו אין בהם ממש, שהרי כשם שבאומר העד 'איני יודע' הרי זו עדות שאי אתה יכול להזימה, כמו כן כשאין הבית דין דורש וחקר את העדים ואין אומרים שום זמן באיזה יום בחודש ובאיזה שעה הוי ג"כ עדות שאי אתה יכול להזימה, כי מה בכך שהוא יודע בלבד את הזמן, הרי אם לא הגיד בבית דין באיזה יום ובאיזה שעה ראה את הדבר, כשיבואו המזימין לא יהיו יכולים להזימו, כיון דלא העיד בב"ד את היום והשעה שראה את העדות, ומה לי במה שבלבו, וכי יפול הזימה על מה שבלבו.

- ב -

הוכחשו שני העדים בדרישות וחקירות

מיתת הבעל אלא שיש הכחשה ביניהם אם מת או שנהרג, אפילו אם זה נחשב הכחשה בחקירות, מכל מקום כיון שעד אחד נאמן בעדות אשה, הרי היא מותרת להינשא, כי עכ"פ עד אחד שביניהם אומר האמת שאינו חי, ועד אחד נאמן בעדות נשים. ואינו דומה למה שכתב הרמב"ם (הנ"ל) דבדיני ממונות אם הוכחשו בחקירות עדות שניהם בטלה, כיון דבדיני ממונות צריכים שני עדים.

ובשו"ת רבי עקיבא איגר מהדו"ק סי' פ"ז (ד"ה וביותר) מקשה הרב השואל דלכאורה יש בזה סתירה בין דברי הבית שמואל ובין דברי הסמ"ע, כי לפי מה שכתב הסמ"ע דאם הוכחשו בדרישות וחקירות עדות שניהם בטלה אפילו לגבי חיוב שבועה, דאין עליהם אפילו תורת עד אחד, ראוי לומר בעדות נשים שהוכחשו בחקירות דאין עליהם אפילו תורת עד אחד, ולא תהא מותרת להינשא אפילו על ידי אחד מהם.

וכתב הגרעק"א דהטעם במה שכתב בסמ"ע דבשני עדים שהוכחשו בחקירות אין בין שניהם אפילו תורת עד אחד לחייב את הנתבע לישבע, זה משום דכיון שהוכחשו ביניהם, יש בזה דין נמצא אחד קרוב ופסול שנפסלה כל העדות, ולכן שניהם פסולים ואין בהם תורת עד אחד.

ומעתה אין סתירה בין דברי הסמ"ע לדברי הבית שמואל, כי בעדות נשים מסתבר דאין נוהג הדין דאם נמצא אחד פסול עדותן בטלה, והיינו דאם שני עדים העידו שמת בעלה, ונמצא אחד מהם גזלן שהוא פסול אפילו לעדות נשים מחמת חשש משקר, עדיין יש להתיר האשה להינשא על ידי עד השני, כי דוקא גזלן עצמו פסול לעדות נשים מחשש משקר, אבל העד השני עדיין כשר לעדות אשה, כי לא גרע משאר פסולי עדות שהם כשרים לעדות נשים. ומעתה אין סתירה מדברי הסמ"ע לדברי הבית שמואל, כי אע"ג דבהוכחשו העדים נפסל העד השני אפילו לחייב את הנתבע לישבע, מכל מקום כיון שפסולו הוא מחמת נמצא קרוב או פסול עדותן בטלה, לכן עדיין כשר העד השני לעדות נשים. [אמנם הגרעק"א דן שם עוד בזה אם זה נכון שלגבי עדות נשים אין השני נפסל מדין נמצא אחד קרוב או פסול].

מקור הדבר בזה / הוכחשו שני העדים בדרישות, אם מתחייב עכ"פ שבועה להכחיש את האד / שני עדים שמעידין על מיתת הבעל והוכחשו בחקירות אם משיאין האשה על פי עד אחד משניהם

- רמב"ם, כסף משנה, שו"ע, סמ"ע, בית שמואל, רעק"א -

ב. הרמב"ם בפרק ג' מהלכות עדות הלכה ג' כתב דאף על פי שאין עדי ממונות צריכין דרישה וחקירה, מכל מקום אם הכחישו העדים זה את זה בדרישות או בחקירות, עדותן בטילה. ואם הכחישו העדים זה את זה בבדיקות עדותן קיימות. כיצד, אחד אומר בניסן לוח ממנו, והשני אומר לא כי אלא באייר, או שאמר האחד בירושלים והשני אומר לא כי אלא בלוד היינו, עדותן בטילה, שהרי הוכחשו בדרישה. אבל אם אמר האחד מנה שחור, והשני אומר מנה לבן היה, זה אומר בדיוטא העליונה היו כשהלווהו והשני אומר בדיוטא התחתונה היו, עדותן קיימות.

וכתב בכסף משנה דהמקור לדברי הרמב"ם הוא מדברי הגמ' לעיל דף ל': ממה שאמר רב יהודה דעדות המכחשת זו את זו בבדיקות כשרה בדיני ממונות, ומוכח מזה דדוקא אם מכחישות זו את זו בבדיקות כשרה, אבל אם מכחישות זו את זו בחקירות, עדותן בטלה. וכתב הרדב"ז שם דהטעם הוא דכיון דמן התורה צריך גם בדיני ממונות דרישה וחקירה כדי שיהא עדות שאתה יכול להזימה, לכן אם הוכחשו בחקירות עדותן בטלה אפילו מדרבנן.

וכן כתב בשו"ע חו"מ סי' ל' סעיף ב' דאעפ"י שאין עדי דיני ממונות צריכין דרישה וחקירה, מכל מקום אם הכחישו זה את זה בדרישות או בחקירות, עדותן בטלה. ואם הכחישו זה את זה בבדיקות, עדותן קיימות. וראה השלמות והוספות [2]

וכתב בסמ"ע שם סק"ט דכששני העדים הוכחשו בדרישות, כגון שהאחד אומר שהלווה לו חבית של יין והאחד אומר שהלווה לו חבית של שמן, אפילו אם התובע תובעו את שניהם, אין הנתבע מחוייב שבועה להכחיש את העד, דכיון שהוכחשו בדרישות עדותן בטלה לגמרי, ואין בהם תורת עד אחד לחייב שבועה.

והנה בבית שמואל אהע"ז סי' י"ז סק"ה כתב דכששני עדים מעידין על

השלמות והוספות

[2] אמנם בש"ך שם סק"ו מביא בשם שו"ת ראב"ן סי' מ"ג דבדיני ממונות אפילו אם העדים הוכחשו בחקירות עדותן קיימת. ואע"ג דרב יהודה לעיל דף ל' אמר דאם הוכחשו בבדיקות עדותן קיימת ומשמע שאם הוכחשו בחקירות עדותן בטלה, מאחר דרבי חנינא אמר דתקנו חכמים בדיני ממונות שאין צריך דרישה וחקירה שלא תנעול דלת בפני לוי, לא קיי"ל בזה כרבי יהודה שמחלק בין הוכחשו בבדיקות ובין הוכחשו בחקירות, דכיון שאין צריך דרישה וחקירה מקבלין העדות אפילו אם הוכחשו שני העדים בחקירות.

באיזה זמן זינתה, מקבלין את העדות לאסרה על בעלה, כי עדות בדבר שבערוה למדין מעדות בדבר שבממון בגז"ש ד'דבר דבר', וכשם דבדיני ממונות אין צריך עדות שאתה יכול להזימה אפילו מן התורה, כך בדבר שבערוה אין צריך שתהא עדות שאתה יכול להזימה, אלא דלכתחילה מוטל על הב"ד לעשות דרישה וחקירה, אכן אין זה מעכב בקבלת העדות. [אמנם הרבה פוסקים רעשו על החידוש של הנוב"ג, ראה ליקוטי הערות על הנוב"ג מכוון י"ם, ואין מקום להתרחב בזה עוד].